

Puustoiset perinneympäristöt

Puustoinen perinneympäristö. Kuva: © Saara Lilja-Rothsten.

Kuvaus

Puustoisia perinneympäristöjä ovat hakamaat, metsälaitumet ja lehdesniityt. Kohteiden väheneminen on heikentänyt niistä riippuvaisten uhanalaisten lajien elinolosuhteita. Puustoisten perinneympäristöjen säilyminen edellyttää niiden tunnistamista ja rajaamista sekä niille luonteenomaisten piirteiden huomioon ottamista metsänkäsittelyssä.

Puustoisten perinneympäristöjen tunnistaminen

Hakamaat ja metsälaitumet ovat karjan laidunnuksen luomia puustoisia perinneympäristöjä. Lehdesniityt puolestaan ovat niitettyjä heinämaita, joilla myös puustoa on hyödynnetty talvirehun keräämiseen.

Luonnonlaidunnus oli aiemmin yleistä ja sen vaikutukset monipuolistivat suomalaisen maaseudun kuvaa. Nykyään monet laidunalueet ovat laidunnuksen loputtua kasvaneet umpeen. Puustoisten perinneympäristöjen arvot perustuvat luonnon monimuotoisuuteen, kulttuurihistoriaan ja metsän monipuoliseen käyttöön.

Arvokkaan puustoisen perinneympäristön tunnusmerkkejä ovat vanhat järeät lehtipuut, niittykasvillisuuden laikut, uhanalaisten lajien elinvoimaiset esiintymät tai sijainti osana perinneympäristöjen muodostamaa alueellista kokonaisuutta. Kaikki laidunnetut metsät eivät ole arvokkaita luonnon monimuotoisuudelle. Puustoltaan ja aluskasvillisuudeltaan yksipuolisia laidunnettuja metsiä hoidetaan tavallisen talousmetsän tapaan.

Hakamaat

Hakamaat ovat aidattuja harvapuustoisia laitumia, joilla niittykasvillisuus on metsäkasvillisuutta runsaampaa. Puuryhmät ja niittylaikut vuorottelevat siten, että latvuspeittävyys on tavallisesti alle kolmanneksen pinta-alasta. Yleisilme on vähäpuustoinen ja puoliavoin sekä maasto on kivistä.

Hakamaat esiintyvät usein muiden perinneympäristöjen, kuten niittyjen laiteilla ja vaihtuvat toiselta laidaltaan metsäksi tai metsälaitumeksi. Edustavalla hakamaalla puusto on lehtipuu- tai mäntyvaltainen ja vaihtelevan ikäinen ja myös lahoppuuta löytyy jonkin verran. Yksittäiset järeät, oksikkaat ja leveälatvuksiset puut erottuvat selvästi. Lisäksi esiintyy katajia ja muita pensasryhmiä sekä runkomaisia pihlajia ja raitoja.

Hakamaat ovat tavallisesti vähäpuustoisia, lehtipuuvaltaisia ja melko avoimia ympäristöjä. Ne vaihtuvat usein toiselta laidaltaan metsäksi tai metsälaitumeksi. Kuva: © Sara Turunen.

Metsälaitumet

Metsälaitumet ovat väljäpuustoisia karjan laiduntamia alueita. Erotuksena hakamaihin metsälaidunten aluskasvillisuudessa vallitsevat metsälajit ja puuston peittävyys on yli kolmanneksen pinta-alasta.

Metsälaidun on rakenteeltaan talousmetsää vaihtelevampaa. Edustavissa metsälaitumissa vaihtelevan kokoinen ja ikäinen puusto on monilajinen. Puuston välissä esiintyy pienehköjä niittyaukeita. Metsälaitumen aluskasvillisuudessa vallitsevat normaalit metsälajit ensi sijassa metsätyyppin mukaan. Niittykasvit ja muut erityiset lajit menestyvät lähinnä aukkopaidoissa.

Metsälaitumet ovat väljäpuustoisia alueita, joilla karjan laidunnuksen jäljet erottuvat kasvillisuudessa. Puusto on kooltaan, iältään ja lajistoltaan tavanomaista talousmetsää vaihtelevampaa. Kuva: © Airi Matila.

Lehdesniityt

Lehdesniityt ovat harvapuustoisia niittyjä, joille ominaista on aiemman lehdestyksen eli puiden latvomisen vuoksi haarautuvat lehtipuut. Lehdesniityllä vuorottelevat niitylaikut sekä pensas- ja puuryhmät. Valtaosa pinta-alasta on usein niittyä ja puuston peittävyys vain noin kolmannes.

Tavallisimmat lehdestetyt puulajit ovat koivu, tervaleppä ja jalot lehtipuut. Lehdesniittyjä esiintyy yleensä melko rehevillä, tuoreilla mailla lähellä rantoja. Parhailla lehtomailla lehdesniittyjen lajisto on hyvin monimuotoista. Tyypillisiä kasveja ovat kämmekät, vuokot ja monet kellot. Puiden varjossa voi kasvaa varsinaisia metsälajejakin.

Luonnonsuojelulain 64 §:n suojellut luontotyytit sisältää lehdesniityt. joiden esiintymää ei saa hävittää eikä heikentää. Suojellun luontotyytin esiintymää ei saa hävittää eikä heikentää. Kielto tulee voimaan, kun päätös on annettu tiedoksi alueen omistajille ja haltijoille.

Pellon ja metsän vaihettumisvyöhyke

Pellon ja metsän välinen, rakenteeltaan monimuotoinen, lehtipuiden, pensaiden ja niittylaikkujen vallitsema vaihettumisvyöhyke sekä sen kasvilajien rikkaus luovat monimuotoisuutta maatalousmaisemaan. Vaihettumisvyöhykkeet tarjoavat monipuolisia elinympäristöjä riistalajeille, linnuille, niittykasveille sekä pölyttävälle hyönteisille, kuten perhosille ja mehiläisille.

Pellon ja metsän vaihettumisvyöhyke. Kuva: © Marko Svensberg.

Puustoisten perinneympäristöjen merkitys monimuotoisuudelle

Puustoiset perinneympäristöt ovat merkittäviä luonnon monimuotoisuudelle monella tapaa. Ne ovat tärkeitä elinympäristöjä puolivarjoa suosiville kasvilajeille, riittävän harvapuustoisilla alueilla menestyville niittylajeille, valoisien paikkojen puiden eliöille sekä ravintonsa niittyjen kukilta hakeville eläinlajeille.

Puustoisilla perinnebiotoopeilla luonnon monimuotoisuudelle erityisen tärkeitä ovat lahopuut sekä vanhat elävät puut. Vanhojen puiden tärkeitä ominaisuuksia ovat mm. rosainen kaarna, onkalot sekä paksu, ja jossain määrin vino runko.

Perinneympäristöjen väheneminen on ollut erittäin voimakasta ja myös niiden laatu on heikentynyt. Lehdesniityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat kaikkein uhanalaisimpia perinneympäristöjen luontotyyppiryhmiä. Kolme merkittävintä uhanalaistumisen syytä ovat pellonraivaus, metsittäminen sekä umpeenkasvu laidunnuksen ja niiton loputtua.

Päätöksenteko

Luontokohteet - Talous

Luontokohteiden huomioimisen vaikutukset talouteen riippuvat sekä luontokohteen koosta että siellä tehtävistä toimenpiteistä. Luontokohteen jättäminen kokonaan metsätalouden ulkopuolelle vähentää puuntuotantoon käytettävissä olevaa pinta-alaa. Toisaalta metsänomistaja voi saada siitä myös taloudellista kompensatiota.

Taloustavoitteiden painotus

Taloustavoitteita painottavan metsänomistajan on suositeltavaa rajata luontokohteet käytön ulkopuolelle kohteiden luontaisten rajojen mukaan ominaispiirteet täyttävältä osalta.

Puun myyntitulojen vähenemä riippuu luontokohteen laadusta sekä siellä olevan puuston määrästä. Jos luontokohteella kasvaa taloudelliselta merkitykseltään vähäisempiä puita, kuten esimerkiksi haapaa, pihlajaa ja leppiä, tai ominaisuuksiltaan heikkolaatuisia runkoja, tulonmenetys ei välttämättä ole suuri. Osa luontokohteista on metsätaloudellisesti vähämerkityksisiä, jolloin voi olla hyvä jättää kohde käytön ulkopuolelle.

Osalla luontokohteista on mahdollista toteuttaa luonnonhoidollisia hakkuita tai kevyitä poimintahakkuita. Tällöin on kuitenkin huomioitava lainsäädännön sekä mahdollisen metsäsertifiointin asettamat rajoitteet.

Monet luontokohteista voivat täyttää METSO-ohjelman tai HELMI-ohjelman valintakriteerit, jolloin metsänomistajan on mahdollista saada rahallista korvausta metsänsä suojelusta. Pysyvästä suojelusta maksettava korvaus tai kiinteistön kauppahinta perustuu metsätalouden yleisiin hinnoitteluperusteisiin ja on maanomistajalle verotonta tuloa.

Luontokohteet - Luonto

Luontokohteilla on merkittävä vaikutus luonnon monimuotoisuuden säilymiseen. Luontokohteiden säilyttäminen on tärkeää sekä arvokkaiden elinympäristöjen että uhanalaisten ja harvinaisten lajien säilymiselle.

Luontotavoitteiden painotus

Luontokohteet ovat ominaispiirteiltään ja lajistoltaan tavanomaista talousmetsää monipuolisempia ja monimuotoisuudeltaan arvokkaampia^[1]. Luontotavoitteita painottavan metsänomistajan on suositeltavaa jättää monimuotoisuuden kannalta arvokkaat luontokohteet kokonaan kaikkien metsätalouden toimenpiteiden ulkopuolelle, ellei niiden käsittelylle ole selkeitä erityisiä luonnonhoidollisia perusteita^[2]. Luonnonhoidollisia hakkuita ja muita luonnonhoidollisia tai ennallistavia toimenpiteitä voidaan soveltaa, kun tavoitteena on lisätä luonnon monimuotoisuutta, edistää lajien elinolosuhteita, parantaa maisemaa tai tehostaa vesiensuojelua.

Pienialaisuutensa vuoksi luontokohteet ovat alttiita reunavaikutuksille ja niissä esiintyvien lajien paikallispopulaatioiden häviämiskärsikille^[3],^[4],^[5]. Luontotavoitteita erityisesti painotettaessa luontokohteiden ympärille suositellaan jätettäväksi suojavyöhyke turvaamaan monimuotoisuudelle arvokkaiden luontokohteiden ominaispiirteiden ja välittömän lähiympäristön sekä niistä riippuvaisen eliöstön säilyminen. Luontokohteen lähiympäristössä on suositeltavaa säästää tavallista enemmän sellaisia säästöpuita ja kuolleita puita kuin luontokohteessakin esiintyy.

Luontokohteet - Virkistys

Luontokohteet ovat luonnon monimuotoisuuden säilymisen lisäksi tärkeitä myös virkistyskäytölle, maisemalle ja riistalle. Monet luontokohteet ovatkin merkittäviä ja erityisiä paikkoja retkeilyyn ja luonnosta nauttimiseen.

Virkistyskäytön painotus

Virkistyskäyttöarvoja painottaessa voidaan lisäksi luontokohteiden läheisyydessä hoitaa metsiä peitteisen käsittelyn menetelmin säilyttämällä metsät jatkuvasti puustoisina ja rakenteeltaan monipuolisina. Jatkuva puustoisuus ylläpitää maiseman säilymistä, luonnontuotteiden keruumahdollisuuksia sekä tarjoaa riistalle sopivaa elinympäristöä.

Toteutus

Luontokohteen tunnistaminen maastossa

Luontokohteen rajauksen ja kohteen tietojen tallentamisen tavoitteena on turvata kohteen ominaispiirteiden säilyminen. Rajaamisessa on myös hyvä tunnistaa, kuinka kohteen ulkopuolelle jäävän alueen hakkuut voivat vaikuttaa luontokohteen ominaispiirteiden säilymiseen.

Tärkeää on, että tieto kohteen olemassaolosta on saatavilla kaikilla metsässä toimivilla. Kohde voidaan tarvittaessa merkitä myös maastoon kuitunauhoilla. Ohjeet kohteella ja sen läheisyydessä toimimiseen on hyvä löytää työmaaohjeesta. Tarvittaessa hakkuukohteelle voidaan tehdä myös erillinen ympäristöselvitys.

Vinkkejä luontokohteen tunnistamiseen

Metsänhoitoa suunniteltaessa tulisi ensin tunnistaa arvokkaat luontokohteet. Luontokohteista ei aina ole saatavissa ennakkotietoa. Tällöin kohde tulisi kyetä tunnistamaan maastossa jatkotoimenpiteiden määrittämiseksi.

Kiinnitä maastossa liikkuessasi huomiota muusta metsäluonnosta poikkeaviin paikkoihin, kuten:

- kohteet, joilla kasvaa runsaasti lehtipuuta kuten haapaa, jaloja lehtipuita, raitaa, tervaleppää tai pensaita
- runsaslahopuustoiset kohteet, joissa kuollutta puuta on sekä pysty- että maapuuna
- erityisen vanhoja ja järeitä puita kasvavat kohteet
- kasvillisuudeltaan poikkeuksellisen rehevät tai karut kohteet
- tavanomaisesta metsälajistosta poikkeavia kasveja kasvavat kohteet
- maaston kuivimmat tai kosteimmat kohdat
- maaston korkeimmat tai alavimmat kohdat.

Luontokohteen rajaaminen metsänkäsittelyn suunnittelussa

Talousmetsän luontokohteet rajataan niiden ominaispiirteiden perusteella, jotka erottavat ne ympäröivästä metsäluonnosta. Luontokohde on voitu rajata myös viranomaisen päätöksellä.

Luontokohteen rajaaminen

Luontokohteen rajaamiseen vaikuttaa kohteen suojeluperusteet, ominaispiirteet sekä metsänomistajan tavoitteet. Hyvänä lähtökohtana on kuitenkin aina turvata luontokohteen ominaisuuksien säilyminen.

Luontokohteen rajojen arvioimiseen tuo haastetta, etteivät kohteet välttämättä ole selvärajaisia. Luonnossa on tavallista, että kohteen rajoilla on vaihteluväli, jossa esiintyy sekä luontokohteen että viereisen alueen piirteitä. Jos luontokohteen erottuminen ympäristöstä perustuu kasvillisuuteen, rajaa on mahdotonta löytää lumiseen aikaan.

Luontokohteiden rajaaminen eri tavoitepainotuksissa

Tasapaino

Tavoitteiden tasapainoon pyrkivän metsänomistajan on suositeltavaa rajata turvattava luontokohde sen luontaisten rajojen mukaan. Rajausta sisältää alueen, jossa luontokohteen ominaispiirteet täyttyvät. Lisäksi hän voi säilyttää kohteen ympärillä puustoisien suojavyöhykkeen, jota käsitellään vain poimintahakkuin tai johon keskitetään ympäröivien kuvioiden säästöpuusto.

Talous

Taloustavoitteita painottavan metsänomistajan on suositeltavaa rajata turvattava luontokohde sen luontaisten rajojen mukaisesti. Rajausta sisältää alueen, jossa luontokohteen ominaispiirteet täyttyvät. Luonnonhoidon toimenpiteiden keskittäminen luontokohteen yhteyteen on suositeltavaa.

Luonto

Luontotavoitteita painotettavan metsänomistajan on suositeltavaa jättää luontokohteen

luontaisten rajojen ympärille suojavyöhyke, jota ei käsitellä. Tällöin hän turvaa monimuotoisuudelle arvokkaan luontokohteen ominaispiirteiden ja niistä riippuvaisen eliöstön säilymisen myös välittömässä lähiympäristössä. Suojavyöhykkeen leveys voi vaihdella kohteen ominaispiirteiden ja metsänomistajan tavoitteiden mukaan.

Arvokkaaseen luontokohteeseen rajautuvaa hakkuualueetta rajattaessa mieti elinympäristön ominaisuudet:

- Mikä kohteella on luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokasta?
- Millaisia ominaispiirteitä kohteella on?
- Mitä ominaisuuksia ja rakennepiirteitä kohteella pitää tai halutaan säilyttää?

Rajaa hakkuu siten, että nämä ominaisuudet säilyvät luontokohteella. Esimerkiksi, jos luontokohde on luontaisesti varjoinen, toimi metsänkäsittelyssä siten, että varjoisuus säilyy. Jos kohde on avoin ja paahteinen, ei ominaispiirteiden säilyttäminen vaadi suojaavaa puustovyöhykettä ympärilleen.

Hyödynnä kohteen luontaiset rajat. Silmäile kohdetta ympäröivän alueen metsäluontoa. Kohteen luontaiset rajat löytyvät usein tarkkailemalla:

- puustoa: puulajisuhteet, lehtipuun runsaus, ikärakenne, puuston luonnontilaisuus, lahopuun määrä
- maapohjaa: maapohjan kosteus- ja/tai ravinteisuusolojen muutos; luontainen raja on usein kivennäismaan ja turvemaan rajapinnassa tai metsä- tai suotyyppin vaihettumiskohdassa
- kasvillisuutta: kasvillisuuden muuttuminen ympäröivää metsäluontoa rehevämmäksi tai niukemmaksi
- maanmuotoja: maan muodoissa tapahtuvalla muutoksella voi olla suurikin vaikutus esimerkiksi kohteen pienilmastoon – kohde rajataan maaston muotojen mukaan niin, että kohteen ominaispiirteet, kuten pienilmasto, säilyy.

Jos luontokohteella on useaa eri elinympäristötyyppiä, kuten esimerkiksi puro ja sitä ympäröivä rehevä korpi, kohteen rajauksessa ja metsänkäsittelyssä otetaan huomioon molempien elinympäristötyyppien ominaisuuksien säilyminen.

Luonnonhoidollisten hakkuiden toteutus luontokohteilla

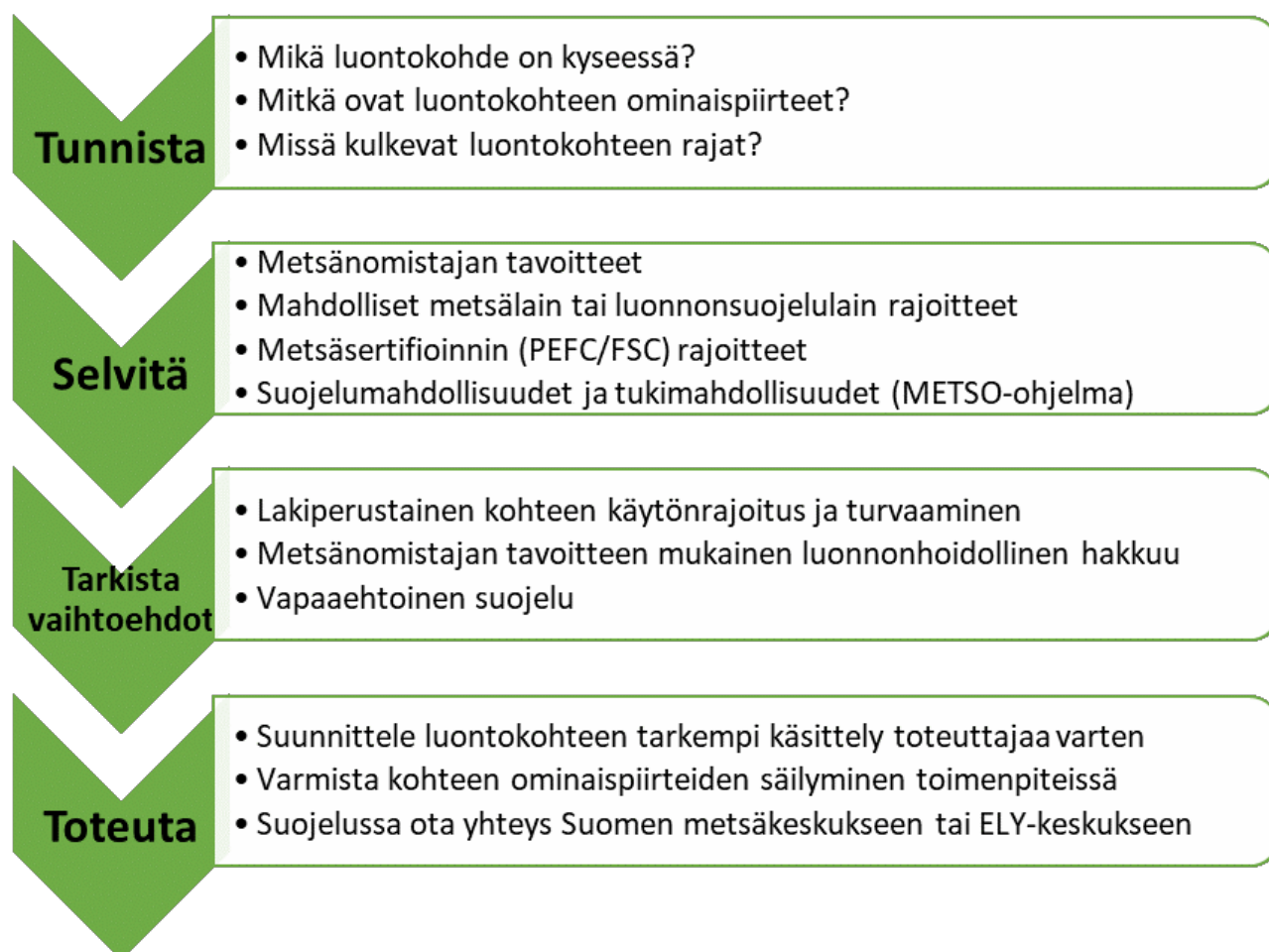
Luontokohteilla metsätaloudelliset toimenpiteet eivät ole tavallisesti useimmilla kohteilla tarpeen kohteiden turvaamiseksi, mutta joissain tilanteissa niitä voidaan käyttää ylläpitämään kohteen ominaisuuksia tai suojeluarvoja.

Luonnonhoidollisten hakkuiden suositukset koskevat luontokohteita, joilla ei ole lakisääteisiä käytönrajoituksia.

Luonnonhoidolliset hakkuut

Luonnonhoidollisilla hakkuilla tarkoitetaan kaikkia eri hakkuutapoja, joissa tavoitteena on turvata luonnon monimuotoisuutta, edistää lajien elinolosuhteita, parantaa maisemaa tai tehostaa vesiensuojelua.

Tarkistuslista luontokohteen huomioimiseen metsän käytön suunnittelussa

Puustoisten perinneympäristöjen huomioiminen metsänkäsittelyssä

Hakamaat, metsälaitumet ja lehdesniityt ovat karjan laidunnuksen luomia puustoisia perinneympäristöjä. Nykyään monet laidunalueet ovat laidunnuksen loputtua kasvaneet umpeen. Puustoisten perinneympäristöjen arvot perustuvat luonnon monimuotoisuuteen, kulttuurihistoriaan ja metsän monipuoliseen käyttöön.

Puustoisten perinneympäristöjen huomioiminen ja käsittely

Arvokkaan puustoisen perinneympäristön tunnusmerkkejä ovat vanhat järeät lehtipuut, niittykasvillisuuden laikut, uhanalaisten lajien esiintymät tai sijainti osana perinneympäristöjen muodostamaa alueellista kokonaisuutta. Kaikki laidunnetut metsät eivät ole arvokkaita luonnon monimuotoisuudelle. Puustoltaan ja aluskasvillisuudeltaan yksipuolisia laidunnettuja metsiä hoidetaan tavallisen talousmetsän tapaan.

Suositukset **puustoisten perinneympäristöjen** huomioimiseen ja käsittelyyn:

- Puustoisia perinneympäristöjä on jäljellä niin vähän, että kaikilla kohteilla tulisi pyrkiä säilyttämään niiden monimuotoisuudelle merkittävät ominaispiirteet, kuten vanhat järeät puut, järeä lahopuu ja niitty laikut.
- Hoidon tavoitteena on vaalia monipuolista lajistoa sekä karjan luomaa maisemaa. Lisäksi tavoitteena on palauttaa ja säilyttää pala perinteikästä maaseutua.
- Puustoisen perinneympäristön kunnostus ja hoito kohdistuvat puustoon ja aluskasvillisuuteen. Umpeenkasvaneen kohteen kunnostusvaiheessa raivataan pensaikkoa ja vesakkoa sekä poistetaan puita.
- Kaikki puuston käsittely suositellaan tehtäväksi pienimuotoisin poimintahakkuuin ja vältetään tasavälein harventamista.
- Hoidossa pyritään rakenteeltaan vaihtelevaan metsään, jossa on useita puulajeja. Lehtipuiden suosiminen on suositeltavaa etenkin hakamailla. Kuusia vähennetään sekä hakamailta että lehdesniityiltä.
- Kohteilla säästetään monimuotoisuudelle tärkeät rakennepiirteet, etenkin vanhat elävät puut sekä lahovikaiset ja kuolleet lehti- ja havupuut.
- Kaikki hakkuutähteet kuljetetaan pois tai kerätään ja hävitetään polttamalla lähiympäristössä.
- Kunnostuksen jälkeen perinneympäristöä hoidetaan voidaan hoitaa niittämällä.
- Hakamaita voi hoitaa jatkuvilla raivauksilla, vaikka laidunnus alueella ei olisikaan mahdollista.

Pellon ja metsän välisen vaihteluvyöhykkeen käsittelyssä otetaan seuraavat seikat huomioon:

Korosta vaihtetumisvyöhykkeen hoidossa puoliavoimuutta, vaihtelevuutta sekä pelto- ja metsälajistoa hyödyttävää monipuolista ravintokasvilajien valikoimaa.

- Suosi pellon reunalla matalakasvuisia pensaita ja puulajeja. Erityisen tärkeää on suosia marjoja tai pähkinöitä tuottavia lajeja, kuten pihlajaa, tuomea, paatsamaa, tammea ja pähkinäpensasta.
- Harvenna pellon reunapuustoa voimakkaasti ja poista peltoa varjostavaa puustoa, erityisesti havupuita.
- Vanhat järeät puuyksilöt ja kuolleet puut säästetään hakkuissa. Yksittäisille maisemallisesti näyttäville ja monimuotoisuuden kannalta arvokkaille puuyksilöille tehdään tilaa harvennuksella.
- Ylläpidä riistan suojapaikkoja säästämällä pensaita, katajia ja alikasvosta.
- Kiviröykkiöt ja kiviaidat perataan paljaiksi puustosta ja pensaikosta.

Puustoisten perinneympäristöjen hoidossa pyritään säilyttämään niiden monimuotoisuudelle merkittävät ominaispiirteet. Puuston käsittely suositellaan tehtäväksi pienimuotoisin poimintahakkuin.

Kuva: © Airi Matila.

Lakivaatimukset puustoisia perinneympäristöjä koskien

[Luonnonsuojelulain 64 §:n](#) suojellut luontotyytit sisältää lehdesniityt, jotka ovat harvapuustoisia niittyjä, joilta on korjattu heinän lisäksi lehtikerppuja, ja joille ominaisia ovat iäkkäät lehdestetyt tai vesotut puut, joita on vähintään viisi puuta hehtaarilla. Suojellun luontotyytin esiintymää ei saa hävittää eikä heikentää. Kielto tulee voimaan, kun ympäristöviranomaisen tekemä suojelupäätös on annettu tiedoksi alueen omistajille ja haltijoille.

Hakamaita ja metsälaitumia on mahdollista kunnostaa luonnonsuojelulain tuella. Tuki myönnetään peruskunnostuksiin, esimerkiksi laitumen aitaamiseen, puuston raivauksiin, tai vaikkapa kedon tai ruovikon niittoon. Tuen tavoitteena on palauttaa hoitoon arvokkaat perinneympäristöt ja laajentaa niiden pinta-alaa.

Puustoiset perinneympäristöt eivät sisällä [metsälain 10 §](#) mukaisiin erityisen tärkeisiin elinympäristöihin.

Metsäsertifiointijärjestelmien vaatimukset puustoisille perinneympäristöille

PEFC™-sertifiointi

PEFC:n kriteerit edellyttävät, että valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa tunnistettuja valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita perinnebiotooppeja, joista tieto on annettu maanomistajalle, ei metsitetä eikä niille perusteta puuviljelmiä.

FSC®-sertifiointi

FSC edellyttää rajaamaan erityiskohteita, joilla on erityistä merkitystä metsäekosysteemin monimuotoisuuden tai metsien rakenteen monipuolistamisen kannalta tilanteissa, joissa suojellun metsämaan pinta-ala on alle 10 %. Erityiskohteiksi voidaan rajata metsäniityt, hakamaat ja muut metsäiset perinneympäristöt, joilla on elinympäristön ominaispiirteiden säilyttämiseen tähtäävä hoitotavoite.

METSO-kohteiksi sopivat puustoiset perinneympäristöt

Mahdollisimman laajat, lajistoltaan monipuoliset kohteet ovat puustoisissa perinnebiotoopeissa arvokkaimpia, mutta myös pienialaiset kohteet voivat olla lajistoltaan monimuotoisia. Puustoisten perinneympäristöjen monimuotoisuusarvojen turvaaminen edellyttää suunnitelmallista ja pitkäjänteistä luonnonhoitoa, johon kuuluu oleellisesti kohteiden laidunnus tai niitto. METSO-ohjelmassa voidaan edistää myös sellaisten puustoisten perinneympäristöjen kunnostusta ja hoitoa, jotka eivät ole maatalouden tukijärjestelmien piirissä.

METSO-kohteiksi sopivat puustoiset perinneympäristöt

- METSO-kohteeksi soveltuvat kaikki puustoiset perinneympäristöt.
- Erityisesti esimerkiksi lajistoltaan monipuoliset hakamaat ja metsälaitumet sekä erilaisten perinneympäristöjen muodostamat aluekokonaisuudet.

Luonnonhoitokohteina METSOon sopivat puustoiset perinneympäristöt

- Puustoltaan ja muulta kasvillisuudeltaan umpeenkasvaneet ja muuttuneet entiset perinneympäristöt.

Sanasto

Elinympäristö

Elinympäristöjen rajaaminen tai erottuminen ympäristöstään ei ole aina selkeää. Esimerkiksi kuvan luonnontilainen purovarselin ympäristö erottuu, mutta kohteen rajat eivät välttämättä ole selvästi erottuvia. Kuva © Vastavalo.

Elinympäristö eli habitaatti tarkoittaa eri ympäristötekijöiden – kuten ilmaston, maastonmuotojen ja kasvualustan ominaisuuksien – muodostamaa kokonaisuutta, jossa erilaiset lajit elävät ja lisääntyvät. Esimerkiksi vesielin ympäristö voi muodostua purouomasta ja sen välittömästä lähiympäristöstä, sekä niissä elävistä lajeista. Luontotyyppi on eliöiden elinympäristö, jossa keskeiset ympäristötekijät ovat samankaltaiset ja eliöstö siksi tietynlainen.

Elinympäristöt on jaettu luontokohteita koskevissa metsanhoidon suosituksissa seitsemään pääluontokohdetyyppiin, joihin kuuluvat pienvedet ja vesistöt, kallioelin ympäristöt, lehdot, suoelin ympäristöt, paahdeympäristöt, monimuotoisuudelle merkittävät kangasmetsät ja puustoiset perinne ympäristöt. Elinympäristöjen jako pohjautuu Suomen lajien ja

luontotyyppien uhanalaisuuden arvioinneissa käytettyihin luontotyyppien luokituksiin.

Luontokohde

Rotkot ovat esimerkki luontokohteesta. Rotkon pohjan pienilmasto poikkeaa selvästi ympäröivästä metsäluonnosta. Kohteelta saattaa esimerkiksi löytyä lunta vielä pitkään alkukesästäkin, lumen jo muualta sulettua. Kuva: © Markku Sakari Meriluoto.

Luontokohde on yksittäinen maastonkohta tai laajempi alue, joka erottuu selvästi ympäröivästä metsäluonnosta erityisten luonnonarvojensa tai ominaispiirteidensä perusteella. Ympäristöstä erottuminen voi perustua esimerkiksi erilaiseen puustoon tai kasvillisuuteen, maaperän ominaisuuksiin tai maastonmuotoihin.

Luontokohteet ovat usein ominaisuuksiltaan poikkeavia, esimerkiksi erityisen karuja, reheviä, kosteita tai kuivia kasvupaikkoja. Kohde voi poiketa ympäristöstään myös puuston ja muun kasvillisuuden ominaisuuksien perusteella. Luontokohteiden turvaamisella ylläpidetään uhanalaisia luontotyyppejä sekä sellaisten lajien elinmahdollisuuksia, joiden elinvaatimukset eivät täyty muualla talousmetsissä.

Luontokohteen ominaispiirre

Ominaispiirteet ovat tietylle elinympäristölle erityisiä ominaisuuksia. Tällaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi kostea ja viileä pienilmasto, varjostava puusto, vanhat ja järeät lehtipuut tai kalkkivaikutteinen maaperä. Elinympäristön ominaispiirteet ovat välttämättömiä erikoistuneen lajiston säilymiselle tai ne muuten kuvaavat kyseisen elinympäristön ominaisuuksia.

Elinympäristöjen ominaispiirteet ovat helpompia ja nopeampia havaita kuin yksittäiset monimuotoisuuden turvaamisen kannalta merkittävät lajit. Monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden elinympäristöjen ja niiden ominaispiirteiden turvaamisella voidaan myös turvaa niistä riippuvaisen lajiston säilyminen.

Luontotyyppi

Luontotyyppi on rajattavissa oleva maa- tai vesialue, jolla on tietynlaiset ympäristöolot sekä luonteenomainen kasvi- ja eläinlajisto. Ympäristötekijöitä ovat maaperä, ilmasto-olosuhteet sekä pinnanmuodot ja vesitalous. Eliöstön ominaisuuksia ovat eliöyhteisön lajikoostumus ja rakenne. Metsäisiä luontotyyppejä ovat esimerkiksi erilaiset lehdot tai kangasmetsät.

Luonnon monimuotoisuuden kaikki tasot – luontotyypit, lajit ja geeniperimä – ovat yhtä tärkeitä. Ne ovat myös sidoksissa toisiinsa. Luontotyyppien runsaus ja elinvoimaisuus pitävät yllä lajikirjoa. Luontotyyppien suojelulla turvataan parhaiten luonnon alueellista vaihtelua, luontokohteiden kytkeytymistä toisiinsa ja luonnon kestävyttä muuttuvissa oloissa.

Monimuotoisuuden rakennepiirre

Metsän monimuotoisuutta voi ylläpitää säästöpuilla ja suoja-aiheilla. Kuva: © Teemu Huikuri.

Metsän monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä ovat vanhat ja kookkaat puut, järeät lahoppuut sekä kasvatettavaan puustoon liittyvät ominaisuudet, kuten lehtipuusekoitus ja paikoittainen tiheä alikasvos.

Metsänomistaja voi edistää tehokkaasti metsän monimuotoisuutta säilyttämällä ja lisäämällä monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä. Esimerkiksi metsäkanalintujen elinolosuhteita voidaan parantaa taimikoissa säästämällä lehtipuuryhmiä ja kasvatusmetsissä jättämällä harventamattomia kohtia.

Kirjallisuus

1. Timonen, J., Gustafsson, L., Kotiaho, J.S. & Mönkkönen, M. 2011. Hotspots in cold climate: conservation value of woodland key habitats in boreal forests. *Biological Conservation* 144: 2061–2067.
<https://doi.org/10.1016/j.biocon.2011.02.016>
2. Koivula, M., Louhi, P., Miettinen, J., ym. 2022. Talousmetsien luonnonhoidon ekologisten vaikutusten synteesi. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 60/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 83 s
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-472-2>
3. Hanhimäki, T. 2003. Avainbiotooppien merkitys monimuotoisuuden ylläpitäjänä alue-ekologisessa metsäsuunnittelussa. Pro gradu, Oulun yliopisto. 68 s.
4. Pykälä, J., Heikkinen, R.K., Toivonen, H. & Jääskeläinen, K. 2006. Importance of Forest Act habitats for epiphytic lichens in Finnish managed forests. *Forest Ecology and Management* 223: 84–92.
<https://doi.org/10.1016/j.foreco.2005.10.059>
5. Hartikainen, H. 2008. Metsälain (1093/1996) 10§:n määrittelemien lehtojen merkitys putkilokasvilajiston monimuotoisuuden säilymiselle. Pro gradu, Jyväskylän yliopisto. 40 s.